

Palle Uhd Jepsen: *St. George og Defence – Beretningen om to engelske linieskibe og deres tid fra stabelafløbning til stranding på Jyllands vestkyst juleaftensdag 1811*. (Fiskeri- og Søfartsmuseets maritime skrifter nr. 8, 1985). 120 s.

Alle – og de skal efterhånden tælles i adskillige tusinde hvert år – der passerer det iøjnefaldende mindesmærke for et par slemme strandinger på kysten syd for Thorsminde, får lyst til at vide mere om katastrofen. Juleaften 1811, fremgår det, druknede ikke mindre end 1.373 mand, da to engelske linieskibe under en kraftig storm strandede en halv sømil ude.

Interessen for denne den værst kendte stranding har været levende, lige siden den foregik for næsten to hundrede år siden. Mindesmærket er f.eks. rejst 1937, og der foreligger flere litterære beskrivelser af begivenheden i lokalhistoriske årbøger og andre steder. Palle Uhd Jepsen beskriver her begivenheden fra en ny synsvinkel, nemlig i sammenhæng med den flåde, skibene var en del af. I britiske arkiver har han fundet oplysninger, der gør det muligt at følge især Defence stort set fra stabelafløbning til stranding, ja for den sags skyld helt til i dag, hvor de usle rester – i modsætning til St. George's – er stærkt medtagne. Ved at fremstille begivenheden i flådesammenhæng gør forfatteren det klart, at denne nat var langt mere katastrofal for briterne, end den jyske stranding lader ane. Linieskibet Hero på størrelse med Defence strandede på den hollandske kyst, og briggen Grasshopper måtte sejles i fjendtlig havn til overgivelse.

Ydermere afsløres det, at hovedoperationen, som alle de nævnte skibe deltog i, en konvojsejlsads med 150 handelskibe fra Østersøen, var en risikabel affære, der gav store tab. St. George

strandede f.eks. ved Fødsand syd for Lolland allerede på vejen op i november; her fik skibet de skader, der svækkede sødygtigheden med katastrofen til følge. Det fremgår, hvor sårbare de store linieskibe var, når Nordsøen viste sig fra sin værste side; i mørke og orkan var navigationsmulighederne for de kostbare skibe i verdens mest moderne flåde så at sige lig nul. Kaptajnerne vidste til tider ikke ved hvilken kyst, de befandt sig, og positionsbestemmelsen kunne være op til 100 sømil forkert. Bogen er ført helt up to date med beskrivelse af de seneste dykkerfund 1983 samt de seneste museumsplaner for vrage og deres indhold.

Der er gode kildehenvisninger og litteraturliste, og for landkrabber en alfabetisk ordliste med tegning over sejlføringen.

Ib Gejl

Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser. III: 1823-1839. Register. Udgivet af Det kongelige danske selskab for fædrelandets historie ved Viggo Sjøqvist. (I kommission hos Gyldendal, 1983). 219 s., 150 kr.

Udgiveren af dette 3. bind af Chr. 8.s optegnelser, Viggo Sjøqvist, har i et tidligere hæfte af dette tidsskrift brugt materialet til et »Bidrag til en karakteristik af Chr. VIII« (Historie XV, 3, 1984, 453-475). Der er derfor næppe grund til at gå nærmere ind på indholdet af disse optegnelser. Der er her ikke tale om en fuldstændig og ordret gengivelse. Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, der har forestået udgivelsen, er af den formening, at disse dagbøger og optegnelser rummer en sådan uendelighed af trivielle oplysninger om daglige begivenheder, at en regelret udgivelse på linie med de foregående bind er skønnet for kostbar i forhold til den nyt-

te, de vil kunne give den historiske forskning. Man har derfor valgt »en kortfattet registrering af indholdet suppleret med de nødvendige sag- og personregistre. Teksten i dette bind skal derfor principielt forstås som stikord, der skulle gøre det muligt for forskerne at gå direkte til det originale materiale og uddrage det stof, der måtte være af interesse«. Dette tyder jo på, at målgruppen med udgivelsen er »den historiske forskning«, eller rettere vel den del af den, der har interesse for Chr. 8. som tronfølger og for 1820'erne og 30'erne – og det er vel unægtelig en snæver kreds for et så – formentlig – dyrt projekt.

For enkelte emners vedkommende er der tale om mere udførlige referater, f.eks. om ægteskabet og skilsmissen mellem prins Frederik (7.) og prinsesse Wilhelmine, forhandlingerne om stænderne og prinsens samtaler i 1838 med Metternich og tsar Nikolaj. Eller som det hedder i forlagsskrivelsen: »kun de vigtigste partier af almen interesse er udgivet i deres helhed«, hvilket er sket »under indtryk af, at prinsen i de nævnte år førte en forholdsvis isoleret tilværelse hvad angik hans indflydelse på statens anliggender«.

Det forekommer mig, at der i disse udgivelsesprincipper afsløres en noget gammeldags opfattelse af både den »almene interesse« og af fagets genstandsområde, som stort set indsnævres til det politiske felt. Som bl.a. Sjøqvist selv har vist i sin artikel, kan der i disse optegnelser hentes ganske meget stof til belysning af hverdagslivet for en person af denne sociale status, naturligvis også vanskelighederne ved at »skabe sig en meningsfyldt hverdag uden at have noget reelt at foretage sig« (forordet), og det turde vel have en vis kultur- og socialhistorisk interesse. Men dér lades man altså noget i stikken af udgivelsesprincipperne.

Man må ydermere forlade sig på, at udgiveren ikke af en eller anden form for finfølelse (af politiske, moralske eller andre grunde) med sit udvalg og sine referater har udeladt noget, der måske kunne vise sig at være af interesse for historikere med andre synsvinkler end udgiverens/nes. Jeg nærer naturligvis ingen tvivl om Viggo Sjøqvists redelighed som historiker, men der er – i følge forordet – optegnelser, ganske vist få, som udgiverne har ment ikke at kunne gengive, uden at det i øvrigt afsløres, hvilken karakter disse har.

Det er således efter min opfattelse meget begrænset, hvad den alment historisk interesserede, ja selv den, der måtte være interesseret i overklassens sæder og dagligliv i 1800-tallets første halvdel kan have ud af denne – typografisk i øvrigt nydelige – bog. Men man kan da håbe, at den snævre målgruppe kan få gavn af den.

Selskabet håber i øvrigt at kunne udgive Chr. 8.s optegnelser fra kongetiden, og mener – heldigvis – at det bør ske in extenso.

Jens Chr. Manniche

Robert Svalgaard: *Krydstoldvæsenet. Det sejlede toldvæsen 1824-1904.* (Toldhistorisk Selskab/Fiskeri- og Søfartsmuseet, 1984). 120 s., 148,- kr.

Krydstoldvæsenet blev oprettet i 1824 og virkede frem til 1904. I de mange år havde det næsten fungeret som en lille etat i den store etat, men nu var dets materiel blevet aldeles ude af trit med udviklingen. Tiden var løbet fra sejl fartøjerne, da dampskibene var blevet hovedtransportmidlet. Det betød ganske simpelt, at Krydstoldvæsenets materiel ikke var på højde med udviklingen. I 1890 rådede man over omkring 30 hurtigsejlede krydsfartøjer, så en udskift-